

UDK 821.163.4.09-31

UDK 821.163.42.09-31

Stručni rad

Milena IVANOVIĆ (Podgorica)

NIJESU SVI STEREOTIPI O BALKANU LOŠI

(Jakov SABLJIĆ, *Hrvatski i crnogorski roman*
(*međuknjiževna tumačenja*), ICJK, Podgorica, 2010)

Nijesu svi stereotipi o Balkanu loši, naprotiv. Konačno, ono što mislim da je proizašlo kao veoma dobro iz getoizacije Balkana jeste što se po prvi put desilo, bar od kad znam za sebe, da su balkanske države postale zaineresovane jedna za drugu.

Marija Todorovna

Ovaj prilog predstavlja prikaz studije *Hrvatski i crnogorski roman (međuknjiževna tumačenja)*, Jakova Sabljica, a nastao je povodom promocije knjige koja je održana 28. 11. 2013. godine u Podgorici. Studija *Hrvatski i crnogorski roman (međuknjiževna tumačenja)*, autora Jakova Sabljica, nastala je u okviru naučnog projekta *Kulture u doticaju: stoljetni hrvatski i crnogorski književni identitet*. Na temelju komparatističkog metodološkog koncepta, a sa pozicija kulturalnih studija, autor se bavi ispitivanjem pisaca oba literarna korpusa, i pristupa problemu proučavanja i poređenja savremenog hrvatskog i crnogorskog romana u oblikovanju tri važne kategorije: zbilje (problem mimeze, simulakralizacija), granice (kulturne, civilizacijske, nacionalne, tjelesne) i identiteta (nacionalnog, individualnog, medijski posredovanog), kao i načinu njihovog uobličavanja kroz jezik, književnost i kulturu.

Ključne riječi: *hrvatski roman crnogorski roman, međuknjiževna tumačenja, komparativno proučavanje, zbilja, granica, identitet*

Studija *Hrvatski i crnogorski roman (međuknjiževna tumačenja)*, autora Jakova Sabljica, nastala je u okviru naučnog projekta *Kulture u doticaju: stoljetni hrvatski i crnogorski književni identitet*. Na temelju komparatističkog metodološkog koncepta, a sa pozicija kulturalnih studija, autor se bavi ispi-

tivanjem pisaca oba literarna korpusa, i pristupa problemu proučavanja i poređenja savremenog hrvatskog i crnogorskog romana u oblikovanju tri važne kategorije: zbilje (problem mimeze, simulakralizacija), granice (kulturne, civilizacijske, nacionalne, tjelesne) i identiteta (nacionalnog, individualnog, medijski posredovanog), kao i načinu njihovog uobličavanja kroz jezik, književnost i kulturu.

Metodološkim instrumentima, analizom i komparacijom, Sabljčić prilazi odabranim romanima, spajajući analitičko-sintetičko čitanje, naglašavajući nam i podnaslovom nedvosmisleni namjeru, i istovremeno razvrstavajući odabranu skupinu predstavnika pisaca 60-ih, 70-ih godina XX v. prema nacionalnoj pripadnosti. Odabir romana temelji se na nekoliko kriterijuma: pogodnost za tematski odabranu analizu, za komparativno-analitički pristup, nagrađivanost, antologiziranje proza i načelo recepcije. Od crnogorskih autora i njihovih djela, razmatrani su romani: Balše Brkovića (*Privatna galerija*, 2002), Igora Đonovića (*Ogledalo*, 1996), Andreja Nikolaidisa (*Zašto Mira Furlan*, 1996; *Oni!*, 2001; *Mimesis*, 2003), Dragana Radulovića (*Auschwitz Café*, 2003), Predraga Sekulića (*Made in Yugoslavia*, 2002; *Harem*, 2004), Ognjena Spahića (*Hansenova djeca*, 2004), Momčila Zekovića (*Zaliveni fikus*, 2003; dok je iz novije romaneskne produkcije u Hrvatskoj pažnja usmjerena na sljedeće autore i djela: Stanko Andrić (*Simgurg*, 2005), Vlado Bulić (*Putovanje u srce hrvatskog sna*, 2006), Boris Dežulović (*Christkind*, 2003), Miljenko Jergović (*Dvori od oraha*, 2003), Miroslav Kirin (*Album*, 2001), Marinko Košćec (*Otok pod morem*, 1999), Boris Perić (*Vampir*, 2006), Igor Štikis (*Dvorac u Romagni*, 2000; *Elijahova stolica*, 2006), Tomislav Zajec (*Soba za razbijanje*, 1998; *Ulaz u Crnu kutiju*, 2001; *Ljudožderi*, 2005).

Cilj analize nije sistematska teorija savremenog romana. Autor se opredijelio da se interpretacijsko-analitička osnova djela temelji na potankoj opservaciji *teorijskog tropleta* (zbilja, granica i identitet) u navedenim tekstovima; one se uzimaju kao oblikotvorna središta na kojima počiva naracija i prezentovanje hronotopskih i fabulativnih odrednica.

Zasnivajući rad na istraživačkim smjernicama prisutnim u monografijama Marije Todorovne, *Imaginary Balkan*, i Vesne Goldsworthy, *Izmišljanje Ruritanijske imperijalizma*, autor svoje polaziste rada, opšti cilj istraživanja i način pristupa romanima objašnjava: *stereotipno imaginiranje i tekstualna kolonizacija oblici su iskorišćavanja balkanskih kulturnih resursa takozvanim imperijalizmom mašte čijim su se posredovanjem definirale, te se i dalje oblikuju nove granice na duhovnoj mapi europskog jugoistoka. Malo ekonomsko, ali zato veliko imagoško britansko kapitaliziranje Balkanskog poluotoka dobar je primjer uticaja povjesnih konstrukcija na shvatanje real-*

*nosti, zamišljanje granica I pridavanje trajnih vrijednosnih oznaka pojedinim formamam identiteta.*¹

Struktura studije obuhvata pet poglavlja.

U prvom dijelu naslovljenom *Uvodno o hrvatskom i crnogorskom romanu – pitanja poetike i ideologije* ukazano je na pisce oba literalna korpusa, na obrazac posmatranja odabranog književnog konteksta kao društveno-simboličnog čina; postavljeni su kulturno-antropološki elementi i prostorne koordinate navedenih autora i prezentirana načela u književnoteorijskom kontekstu fokusirana na tri kategorije-virtuelnost zbilje, definisanje granica i konstituisanje identiteta. Nove romanopisce u navedenim književnostima karakterišu stvaralački kalupi koji ih razlikuju od pisaca 80-ih godina XXv. Njihova stvaralačka politika koncipirana je po načelu autopoetika, ali sa *simptomima kritike ideologiziranosti pojedinih ili svih segmenata stvarnosti i zanimanjem za popkulturnu artikulaciju književnog teksta*² sa propitivanjem svakodnevnih životnih realija i tematizovanjem konkretnih životnih praktika. Zato se u ovom dijelu autor bavi problemom definisanja književnih pojava kojim pristupa i teži njihovom preciznijem terminološkom određenju. On navodi termin takozvane *stvarnosne prozestvorene* u hrvatskoj postratnoj i tranzicijskoj stvarnosti označavajući mimetički prozni model kojim se insistira na relacioniranju zbilje i književnom tekstu lišenog fantastičnog, alegorijskog. Ali odabrani korpus definiše šire shvaćenim tendencijama postmodernog pozitivizma u kojima se imaginarno prikazuje kao realno, a realno kao imaginarno.

Uprkos različitim poetičkim i stilskim odrednicama, romani odabrani za komparativnu analizu svrstani su u zajednička poglavlja po određenim tematsko-žanrovskim karakteristikama: 1. historiografska fikcija, 2. žanrovski hibridi, 3. a) analitičko-psihološki, b) analitičko-društveni i c) autobiografski roman. Autor nudi novi model za čitanje najnovije hrvatske i crnogorske proze postupkom dekonstrukcije, komparativne imagologije, balkanističkih studija i ideološke kritike. Kako naracije odabranih romana nameću političku ili ideološku analizu i sadrže tvrdnje koje su ideologične, koje izrazavaju *niz socijalnih i političkih odnosa moci i vrijednosti važnih za društveno okruženje njihova nastanka*³ postupkom dekonstrukcije razotkrivaju se ideologije skrivene u kulturnom imaginariju; imagološki pristup, aktuelan i provokativan, koji uzima u obzir djelovanje unutar teksta, ali i interakciju teksta i konteksta, tj. spoljašnjih faktora u kojima tekst nastaje, a u komunikaciji sa popularnim disciplinama, kakva je kulturna antropologija, podstiče na razmišljanje i

¹ Jakov Sablić, *Hrvatski i crnogorski roman (međuknjiževna tumačenja)*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2010, str. 12.

² Isto, str. 39.

³ Isto, str. 34.

omogućava bolje razumijevanje nas samih, i naših susjeda, svakako. U okviru ovog pristupa izdvajamo analizu različitih diskursa, kao i i analizu kulturnih stereotipa.

U drugom poglavlju naslovljenom „Historiografska fikcija“ analiziran je istorijski roman oba literalna korpusa. Ukazano je na elemente koji povezuju hrvatske i crnogorske autore, i problematizovana istorijsko-ideološki uslovljena koncepcija zbilje, granice i identiteta i njima definisane koncepcije istorije.

U trećem poglavlju „Žanrovski hibridi“ riječ je o naracijama koje uz pomoć transgresivnih figura virusa, gubavca i vampira problematizuju *izvorista Simboličkog poretka*-Naciju, Državu, Zakon i Ideologiju, naglašavajući primjenu tehnika postmodernog pozitivizma, bavljenje istinitošću fikcije i fiktionalnošću istine.

Analizirane proze četvrtog poglavlja „Analitički i autobiografski roman“ podijeljena su u tri podkorpusa. U ovom segmentu studije posebna pažnja usmjerena je na dio u kojem se raspravlja o načinu integrisanja elementa sedme umjetnosti u savremeni roman, o postupku filmskog mimetizma i njegovom uticaju na semantiku analiziranih romana, kao i o sofisticiranom smislu oprečnih značenja popularne kulture.

Inovacije u nastavnoj praksi visokoškolske nastave sa metodičkim modelima utemeljenim na interliteralnom povezivanju savremenog crnogorskog i hrvatskog romana prikazani su u petom poglavlju *Recepcija – metodologija – metodika*. Autor govori o značaju primjene interliteralnog metodičkog pristupa u nastavi, a njegovu vrijednost objašnjava: *međuknjiževnim tumačenjem omogućuje se nadilaženje površinskog odnosno površnog čitanja, budući da se međuliteralne relacije zasnivaju na dubljem ulaženju u svjetove književnih djela, što uzrokuje njihovo bolje shvaćanje*.⁴ Ukazano je na brojne mogućnost povezivanja romana na osnovu teme, stila, žanra i arhetipa (*Oni!* Andreja Nikolaidisa i romana *Ljudožderi* Tomislava Zajeca na osnovi teme kanibalizma i pojedinih stilskih elemenata). Sablić navodi da su prednosti međuknjiževnog tumačenja brojne, između ostalog to je sistem koji je dinamičan, raznovrstan i otvoren, koji pobuđuje kreativnost, intelektualnost i aktivira različite metode mišljenja, pa zato i predlaže afirmaciju ovog specifičnog nastavnog sistema.

U čvrstom metodološkom okviru komparativna studija pokazuje na koji način se tri stožerne kategorije, zbilja, granica, identitet, problematizuju u pripovjednim svjetovima novije crnogorske i hrvatske književnosti, kako *književna imaginacija* daje odgovarajući oblik kulturnoistorijskim procesima,

⁴ Jakov Sablić, *Hrvatski i crnogorski roman (međuknjiževna tumačenja)*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2010, str. 408.

kako se u književnosti uobličava svijest o identitetu i kako tom identitetu književnost daje oblik. Sadržaj studije budi posebno interesovanje izborom književnog perioda i izborom romana koji do danas nijesu dovoljno analizirani i adekvatno vrednovani, novim obrascem u proučavanju književnosti, novim modelima za čitanje, novim pristupom romanu, u kojem izdvajamo značaj političke ili ideološke analize i određivanje uticaja popularne kulture, medija posebno filma na literalnu praksu. Sistematskim istraživanjem i komparativnim odmjeravanjem izabranih hrvatskih i crnogorskih romana Jakov Sabljčić napisao je značajnu studiju iz oblasti južnoslovenske komparatistike.

Milena IVANOVIĆ

**NOT ALL THE STEREOTYPES ABOUT
THE BALKANS ARE NEGATIVE**

(Jakov SABLJIĆ, *Croatian and Montenegrin Novel*
(*Inter-Literary Interpretation*), ICJK, Podgorica, 2010)

The present paper reviews a study entitled *Croatian and Montenegrin Novel (Inter-Literary Interpretation)* by Jakov Sabljčić, which was written within the scientific project *Cultures in Contact: Centennial Croatian and Montenegrin Literary Identity*. Based on a comparative methodological concept, and starting from the position of cultural studies, the author examines the writers of both literatures, and approaches the problem of studying and comparing the modern Croatian and Montenegrin novel through three important categories: reality (mimesis problem, simulacralisation), boundaries (cultural, national, personal) and identity (national, individual, media-mediated), as well as the manner of their shaping through language, literature and culture.

Key words: *Croatian novel, Montenegrin novel, inter-literary interpretation, boundaries, identity*